

UNIVERSITATEA DE ARTE „GEORGE ENESCU” IAȘI
FACULTATEA DE ARTE PLASTICE, DECORATIVE ȘI DESIGN

NARATIVITATE ȘI SIMBOL ÎN ILUSTRĂȚIA DE CARTE

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Conducător științific

Prof. univ. dr. Dimitrie Gavrilean

Doctorand

Florina - Cezarina Putină

IAȘI - 2009

CUPRINS:

INTRODUCERE.....	3
CAP. I. ILUSTRĂȚIE, NARAȚIE ȘI SIMBOL.....	7
I.1. Ilustrația de carte, prezentare generală.....	7
I.2. Narativitate și simbol –considerații generale.....	10
I.3. Relația imagine-text, perspectivă semiotică.....	13
CAP. II. ISTORICUL ILUSTRĂȚIEI DE CARTE.....	17
II.1. Manuscrisul miniat din Antichitate până în Evul Mediu.....	17
II. 1. 1 Particularități.....	22
II.2. Introducerea tiparului – moment crucial în evoluția cărții și răspândirea culturii.....	35
II.2.1. Incunabulele. Secolul al XV-lea.....	35
II.2.2. Arta decorării cărții în secolele XVI – XVII.....	40
II.3. Cartea în secolul al XVIII-lea.....	45
II.4. Grafica de carte în secolele XIX-XXI.....	54
II.5. Grafica de carte în România.....	92
CAP. III. GRAFICA DE CARTE PENTRU COPII.....	105
III.1. Considerații generale.....	105
III.2. Bazele ilustrației de carte.....	107
III.3 . Ilustrația narativă.....	109
III.4. Percepția vizuală la copii.....	111
CAP. IV. PARTICULARITĂȚI ALE ILUSTRĂȚIEI DE CARTE	116
IV.1. Compunerea suprafeței suport.. ..	116
IV.2. Semnificația figurării	124
IV.2.1. Figura umană – tipologii.....	125
IV.2.2. Animalele umanizate. Animalele fantastice.....	126
IV.3. Decorul și vestimentația.....	129
IV.4. Particularități.....	132

IV.4.1. Dinamica și instantaneul în ilustrație.....	132
IV.4.2. Acțiuni simultane.....	134
IV.4.3. Spațiul imaginar.....	137
CAP. V. RAPORTUL DINTRE ILUSTRĂȚIA DE CARTE ȘI EVOLUȚIA TEHNICILOR ARTISTICE.....	139
V.1. Tipuri și suporturi de scriere.....	139
V.2. Gravura	143
V.2.1. Xilogravura.....	145
V.2.2. Gravura pe metal.....	148
V.2.3. Litografia și offsetul.....	151
V.3. Tehnici convenționale și neconvenționale.....	154
CAP. VI. CONTRIBUȚII PERSONALE ÎN GRAFICA DE CARTE.....	160
VI.1. Activitate artistică.....	160
VI.2. Ilustrații personale.....	163
VI.2.1. Cartea obiect.....	166
VI.4. Lista de lucrări.....	170
CONCLUZII.....	174
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ.....	177
SURSA ILUSTRĂȚIILOR.....	182
ANEXA I.....	184
ANEXA II.....	203
1. Lista reproducerilor.....	203
2. Lista ilustrațiilor.....	205
SUMMARY.....	213

INTRODUCERE

Alegerea unei teme complexe ca aceea a ilustrației de carte, privită din perspectiva celor două categorii de imagini conturate în urma transpunerii unui text literar în plan vizual, imaginea narativă și cea simbolică, s-a datorat preocupărilor profesionale, dar și din necesitatea trasării coordonatelor evoluției graficii de carte din perspectivă istorică, conceptuală și a particularităților de construcție. Raportându-se la cele două tipuri de imagine ce se nasc în urma relaționării profunde dintre imagine și text și translarea ideilor poetice în sfera vizualului, tema aleasă spre cercetare, intitulată *Narativitate și simbol în ilustrația de carte*, urmărește analizarea teoretică și practică a imaginii narative (care relatează o serie de întâmplări într-o desfășurare gradată de-a lungul unei serii de ilustrații) și a imaginii simbolice (care se folosește de semne și simboluri pentru a sugera o idee sau o stare sufletească ori pentru a înlocui o serie de întâmplări). În arealul artelor plastice, ilustrația de carte ocupă un loc distinct, reprezentând o componentă aflată într-o continuă dezvoltare, importantă datorită calităților sale artistice – ilustrația exprimând cele mai sensibile și mai profunde idei, deciptând universuri poetice prin intermediul elementelor de limbaj plastic – și a ponderii covârșitoare în dezvoltarea intelectului, a sensibilității și a gustului pentru frumos a copilului.

Delimitând grafica de carte în ilustrație pentru copii și pentru adulți, teza analizează, pe parcursul a șase capitole completate cu o bibliografie și anexe, evoluția și schimbările produse în cadrul acesteia din perspectivă conceptuală și tehnică, determinate de schimbările survenite în plan istoric, social și cultural. La fel de veche ca și cartea, ilustrația face parte din universul creației graficianului, alături de gravură, grafica de șevalet, grafica publicitară sau animație, și prevalează aspecte nebănuite de specificitate, făcând apel la tehnici artistice convenționale și neconvenționale. De-a lungul istoriei, ilustrația de carte s-a aflat într-o permanentă legătură cu tiparul, piatra de temelie a dezvoltării culturii și canalul prin care sunt multiplicată ideea, cuvântul și imaginea.

CAP. I. ILUSTRĂȚIE, NARAȚIE ȘI SIMBOL

Tema, extrem de amplă, propune urmărirea evoluției ilustrației din prisma celor două concepte prin care se construiește o imagine ce urmează a însoți, descrie, elucida și/sau interpreta un text literar: narativul și simbolicul. În cercetarea noastră, pornim de la ideea că imaginea poate explica/exprima ideile unui text literar făcând apel la cele două concepte, explicate în primul capitol, alături de tipurile de relație stabilite între cele două componente ale cărții ilustrate, imaginea și textul. Ilustrația narativă, bine organizată secvențial, prezintă evenimente și fapte legate prin acțiuni cauzale, povestind în imagini. Imaginea capătă valoare simbolică în momentul în care îi sunt atribuite semnificații și sensuri ascunse, invizibile, dar detectabile prin intermediul inteligibilului și al sensibilității.

Tema aleasă spre cercetare propune o analiză aprofundată asupra ilustrației de carte, a felului în care aceasta se conturează și se înfățișează sub o anumită formă, determinată de tipurile de relație ce se stabilesc între imagine și text și a modului de transpunere a informațiilor în plan vizual, sub directa influență a unei serii de factori. Fără îndoială, reprezentarea ilustrată, în accepțiunea sa obișnuită desemnând imaginea creată de artist cu rolul de a explica sau completa un text, face trimitere directă la textul ce urmează a fi decriptat (literar, științific, didactic), la sensibilitatea și capacitățile artistului ilustrator și implicit la arta societății, categoria de vârstă și aria geografică din care face parte receptorul. În funcție de tipul de relație ce se stabilește între text și imagine, ilustrația poate relua informațiile din text, transpunând în plan vizual o descriere a elementelor din cadrul textului literar, sau poate aduce completări, deschizând acele „porți ale imaginarului”. Desigur, există și un al treilea tip de ilustrație, pur decorativ și fără nici o legătură cu textul, ce nu face obiectul studiului nostru. Intenția noastră este aceea de a delimita „producerea” de imagini de „reproducerea” lor, ilustrația de carte reprezentând de fapt o trambulină prin care cunoașterea, imaginarul, reveria și ludicul pornesc într-o interpretare a realului, trecând prin filtrul sensibilității ilustratorului.

Remarcând faptul că studierea ilustrației de carte necesită o cercetare interdisciplinară, am dedicat un subcapitol prezentării tipurilor de relație stabilite între imagine și text, din perspectivă semiotică. Strânsa legătură între text și imagine, precum și tipurile de relație stabilite între cele două, ne permit delimitarea a patru tipuri de ilustrație. Primul tip de imagine clarifică textul, făcând apel adesea la registrul narativ pentru transpunerea evenimentelor principale. A

doua categorie include ilustrația care, pentru a fi percepută și înțeleasă, necesită completări din partea textului, căci anumite idei și concepte sunt simbolizate. Imaginea și textul se pot completa reciproc, umplând acele goluri, tocmai prin introducerea unor elemente străine celuilalt. Din ultima categorie face parte ilustrația cu caracter redundant, banală am numi-o noi, datorită transpunerii exacte a elementelor și acțiunilor din text, fără a adăuga nimic spectaculos.

CAP. II. ISTORICUL ILUSTRĂȚIEI DE CARTE

Apelând la materiale documentare (cărți ilustrate, albume, articole și studii de specialitate, dar și informații culese de pe internet), propunem în capitolul II o analiză din perspectivă istorică a ilustrației de carte, permanent îmbogățită cu experiențele unor artiști aparținând diferitelor epoci și curente, subliniind aportul personal al acestora în evoluția ilustrației de carte din punct de vedere conceptual și tehnic.

Preocuparea pentru transpunerea în plan vizual a unei idei sau a unui text datează din perioada civilizațiilor antice, însă putem vorbi despre o atenție deosebită acordată acestui segment o dată cu apariția manuscrisului iluminat din Evul Mediu. Preocupându-ne în mod special de ilustrarea textului literar, sesizăm o nouă turnură luată de ilustrația de carte o dată cu secolele XV-XVII, când este acordată o atenție specială calității ornamentației și decorației, prin aportul adus de către tipograful și artiștii renascentiști, deschizători de noi orizonturi în conceperea cărții ilustrate. Sesizând noutățile aduse de secolul al XVIII-lea din punct de vedere tehnic (gravura în lemn tăiat perpendicular pe sensul fibrelor lemnului și litografia), cercetarea subliniază atenția sporită acordată de către ilustratorii acestui secol cărții pentru copii și ilustrației simbolice. Secolul al XIX-lea aduce cu sine importante modificări legate de tehnica de reproducere (prin introducerea cromolitografiei) dar și din perspectiva imaginii ce decriptează un text literar, mult mai variată ca stil și mod de abordare, pe fondul unei atenții speciale acordate ilustrației, care pătrunde și în presă. Se produc schimbări majore și la nivel conceptual: Grandville înfățișează personaje fantastice conturând *Une autre monde* în 1844, Walter Crane inițiază cartea pentru copii ilustrată în întregime acordând o atenție sporită compunerii suprafeței paginii, Aubrey Beardsley sintetizează la începutul secolului XX stilul Art Nouveau în ilustrații realizate cu minimum de mijloace plastice, ilustratorii ruși transferă personajele poveștilor într-o

atmosferă tradițională, cu decoruri și vestimentație specifică, iar Beatrix Potter crează cele mai delicate personaje umanizate. Secolul XX aduce cu sine remarcabile inovații în abordarea ilustrației de carte, iar cercetarea noastră a remarcat varietatea de stiluri artistice, viziuni plastice și explorări tehnice. În ceea ce privește explorarea simplificării și a metamorfozării formei, am amintit opera ilustratorilor Iela Mari și Leo Leonni, inovatori din prisma stilizării și a economiei mijloacelor de expresie plastică în cadrul imaginii pentru copii, toate acestea însă, cu un maxim efect de plasticitate.

Conștientizând strânsa relație dintre ilustrație și tehnicile grafice, am subliniat inovațiile tehnice aduse de-a lungul secolelor de către artiști, până la procedeele contemporane ce facilitează transferul imaginii și a textului pe coala de hârtie.

CAP. III. GRAFICA DE CARTE PENTRU COPII

Cartea ilustrată este prezentă în viața fiecăruia dintre noi începând cu copilăria (căpătând valoare ludică) datorită frumuseții, atractivității, spectaculosului și a receptării facile.

Conștientizând rolul educativ al ilustrației din cartea destinată celor mici, prin dublarea în imagini a particularității literaturii pentru copii de a propune și crea modele pozitive (eroii sunt întotdeauna dotați cu calități fizice și sufletești, fiind cinstiți, neînfricați, buni, însetați de dreptate, nu încalcă normele de etică și morală), dar și de a transmite informații cu rol în dezvoltarea cunoștințelor copilului despre lumea înconjurătoare, propunem studierea aprofundată a graficii de carte pentru copii în capitolul III, subliniind caracteristicile ilustrației narative, a felului în care aceasta este construită de către ilustrator și percepută de către receptor.

Ilustrația destinată copiilor prezintă anumite forme de specificitate, prezentate și analizate în capitolul III: imaginea este clară și expresivă, elementele sunt bogate în detalii și informații, personajele și elementele protagoniste ale unei scene sunt recognoscibile, cadrul în care se desfășoară acțiunea este lizibil iar descrierea acțiunii personajelor se face prin gesturi, mimică și expresivitate. Povestea progresa din imagine în imagine iar ordinea succesiunii acestora este ireversibilă, existând o logică inevitabilă a discursului vizual. Datorită frumuseții, atractivității, spectaculosului și a receptării facile, cartea destinată celor mici capătă valoare ludică.

Elaborarea unei ilustrații, ca rezultat al colaborării dintre două domenii diferite - literatura și arta plastică - ce comunică mesajul prin intermediul propriilor mijloace - cuvântul și imaginea

– necesită din partea ilustratorului gândire creativă și talentul de a manevra tehnicile artistice. Alături de priceperea ilustratorului este necesară și o implicare activă a receptorului pentru înțelegerea mesajului, ilustrația având rolul de a îmbogăți textul cu noi sensuri vizuale. De asemenea, am delimitat și explicat etapele de lucru parcurse de ilustrator, etape necesare pentru elaborarea unei ilustrații eficiente și expresive: stabilirea categoriei de public căreia i se adresează cartea, a detaliilor legate de condițiile tehnice (alb negru sau color, dimensiune, poziție în pagină, etc.), înțelegerea pe deplin a textului ce urmează a fi decriptat, etapa de documentare și cercetare (esențială deoarece ilustratorul trebuie să urmeze coordonatele istorice în care se desfășoară acțiunea textului, având grijă la referințele socio-culturale, obiceiuri, particularități vestimentare și decor), documentarea asupra lucrărilor precedente care ilustrează același text, descoperirea elementelor cheie din text care să ofere semnificații profunde, stabilirea și trasarea structurii compoziționale și realizarea propriu-zisă a imaginii.

O preocupare a cercetării noastre o constituie stabilirea particularităților ilustrației narative, folosite preponderent în cartea destinată celor mici, și a elementelor legate de percepția și identificarea vizuală la copil. De asemenea, am subliniat rolul educativ al ilustrației (îmbogățește cunoștințele și vocabularul micului receptor, dezvoltându-i gândirea vizuală și memoria), reafirmând importanța imaginii în cartea pentru copii.

CAP. IV. PARTICULARITĂȚI ALE ILUSTRĂȚIEI DE CARTE

În capitolul IV cartea ilustrată este analizată ca un tot-unitar pornind de la compunerea suprafeței suport, a trăsăturilor particulare ale copertei, ilustrației și textului, acesta din urmă putând căpăta în anumite situații rol grafic.

Ilustrațiile din interiorul cărții pot fi încadrate în pagini simple sau pagini duble, însoțite sau nu de fragmente de text. Astfel, cartea ilustrată propune două modalități de așezare în pagină a imaginii: ilustrația este inclusă în text și poate ocupa până la două treimi din suprafața paginii, sau este *hors-texte*, ocupând întreaga suprafață a paginii de carte, care poate fi la rândul ei simplă sau dublă (ilustrația se desfășoară pe una sau două pagini).

Personajul, actor principal în ilustrație, este studiat din prisma complexității sale, a tipologiilor redade, dar mai ales din perspectiva miraculosului și a imaginarului, aspecte fundamentale în cartea pentru copii. Personajul umanizat, de origine animală sau vegetală,

conviețuiește alături de personajul fantastic, într-o lume care asociază realul cu irealul, minusculul cu gigantul, rezultând imagini neobișnuite, dar coerente. Veridicitatea acestor personaje și situații este susținută de vestimentație și decor, aceste elemente având capacitatea de a introduce acțiunea și implicit receptorul în atmosfera unei epoci anume, oferind totodată informații documentare. Prin cadru înțelegem situarea personajelor și a acțiunilor într-un spațiu și un timp specific, urmând ca prin elementele de decor și vestimentație să fim introduși în atmosfera epocii respective.

Cercetarea noastră identifică și problemele legate de redarea dinamicii și a succesiunii evenimentelor, a acțiunilor simultane și a spațiului imaginar, aspecte prezente în ilustrația de carte.

CAP. V. RAPORTUL DINTRE ILUSTRĂȚIA DE CARTE ȘI EVOLUȚIA TEHNICILOR ARTISTICE

În capitolul V ne propunem prezentarea și exemplificarea succintă a tehnicilor artistice folosite pe parcursul timpului pentru realizarea și transpunerea ilustrației de carte.

Ilustrația beneficiază de posibilități de realizare nelimitate, făcând apel la desen, definitiv pentru toate genurile graficii, ce constă în folosirea tuturor elementelor de limbaj plastic pentru redarea unor imagini reale și ireale, dar și a tehnicilor de gravură, de a căror evoluție este strâns legată. Desenată cu mâna, cu instrumente speciale de trasare a liniei și folosind materiale specifice tehnicilor convenționale sau neconvenționale, sau mai nou cu ajutorul programelor de prelucrare a imaginii pe calculator, ilustrația de carte se prezintă într-o varietate de forme. Deși realizată la începuturi prin pictarea manuală a paginii de pergament sau hârtie, ilustrația se află într-o strânsă legătură cu tehnicile de gravură, dezbătută în capitolul V. Acestea impun transpunerea desenului realizat în prealabil pe o placă suport, ce diferă în funcție de tehnică (lemn, linoleum, metal, aluminiu, etc.), utilizarea unor instrumente specifice (acul de gravură, brunisorul, balansiera, creionul, creta și tușul litografic) și imprimarea pe hârtie a imaginilor gravate cu ajutorul unei prese și a cernelurilor tipografice speciale.

Cercetarea se îndreaptă și spre tehnicile artistice convenționale utilizate de-a lungul timpului în grafica de carte (desen în tuș cu penița, laviu, acuarelă, tempera, etc.), a tehnicilor mixte dar și a celor neconvenționale (monotip, colaj), remarcând pluritatea și varietatea de mijloace de expresie

plastică. În epoca contemporană, inovațiile tehnice sunt dublate în ilustrație de noi orientări conceptuale și abordări experimentale capabile să deslușească și să exprime sensurile universurilor poetice.

CAP. VI. CONTRIBUȚII PERSONALE ÎN GRAFICA DE CARTE

În capitolul VI propunem dezbateră subiectului abordat și a particularităților sale, punând în discuție anumite aspecte ale creației personale, legate de transpunerea în sfera vizualului a elementelor specifice universurilor poetice interpretate prin filtrul propriei sensibilități exemplificate prin imagini ce fac parte din cărți ilustrate publicate sau cărți obiect. Prin lucrările prezentate pe parcursul capitolului VI și în Anexa I, dorim să ilustrăm câteva modalități de abordare a ilustrației de carte, narativă și simbolică, afirmând interesul personal pentru imaginea simbolică.

CONCLUZII

În lucrarea de cercetare intitulată *Narativitate și simbol în ilustrația de carte* am analizat elementele de originalitate ale ilustrației comparativ cu alte arte grafice, atât din punct de vedere compozițional, cât și al capacității sale de a se adapta și de a se reinventa de fiecare dată.

În încheiere, reafirmăm faptul că ilustrația de carte rămâne un domeniu de maximă actualitate aflat într-o continuă schimbare, un fel de oglindă culturală a societății, o formă complexă de cunoaștere și comunicare interumană, atât din perspectiva activității de creație a ilustratorului cât și din cea a publicului receptor.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:

- Aldersen, Brian, *A view from the island. European Picture Books 1967-1976*, în *Illustrators of children's books 1967-1976*, compilație de Lee Kingman, Grace Allen Hogarth și Harriet Quimby, The Horn Book, INC Boston, 1978
- Andreeascu, Ana, *Arta cărții. Cartea românească în secolele XVI-XVII*, Editura Integral, București, 1997
- *Arta cărții: cartea românească veche*, Editura Capitel, București, 2006.
  - *Cartea românească în veacul al XVIII-lea*, Editura Vremea XXI, București, 2004
- Arnheim, Rudolf, *Arta și percepția vizuală*, Editura Meridiane, București, 1979
- Averill, Esther, *Avant-gardes and tradition in France*, în *Contemporary Illustrators of Children's Books*, compilație de Bertha E. Mahony și Elinor Whitney, republicată de Gale Research Company, Book Tower, Ditroit, 1987
- Barbu, Violeta, *Miniatura brâncovenească. Manuscrise miniaturate și ornamentate*, Editura Meridiane, București, 2000
- Bachelard, Gaston, *Poetica spațiului*, Editura Paralela 45, Pitești, 2003
- *Poetica reveriei*, Editura Paralela 45, Pitești, 2005
- Bassoli, Milena, *Un'avventura e un'arte. Viaggio nella storia del libro attraverso le collezioni della Biblioteca comunale*, Trento, Comune di Trento, 2000
- Barbier, Federic, *Histoire du livre*, Edition Armand Colin, Paris, 2000
- Biedermann, Hans, *Dicționar de simboluri*, 2 vol., Editura Saeculum, București, 2002
- Bland, David, *A History of Book Illustration: The Illuminated Manuscripts and the Printed Book*, Cleveland: World Publishing Company, 1985.
- Blasselle, Bruno, *Histoire du livre*, Gallimard, Paris, 2000
- Brown, Marcia, *Distinction in Picture Book*, în *Illustrators of children's books 1946-1956*, compilație de Marcia Dalphin, Ruth Hill Viguers și Bertha Mahony Miller, The Horn Book INC, Boston, 1958
- Cârneci, Magda, *Ilustrația de carte*, în revista *Arta*, nr 9, 1981
- Cernăuți – Gorodețchi, Mihaela, *Poetica basmului modern*, Ediția a II-a revizuită, prefață de Dumitru Irimia, Editura Universitas, Iași, 2002
- Cheșuț, Cristian, *Ludeo, ergo sum. Păpuși, mingi, teorii*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2005

- *Designul grafic și literatura pentru copii*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2008
- Cienciolo, Patricia, *Illustrators in children's books*, WM.C. Brown Company Publishers, a treia ediție, 1972
- Clebert, Jean-Paul, *Bestiar fabulos: dicționar de simboluri animaliere*, Editura Artemis Cavallioti, București, 1995
- Demetrescu Roxana, *Aubrey Vincent Beardsley*, Colecția Cabinetul de Stampe, Editura Meridiane, București, 1986.
- Dittman, Lorenz, *Stil· Simbol· Structură*, Editura Meridiane, București, 1988
- Durand, Marion, Bertrand Gérard, *L'Image dans le livre pour les enfants*, L'École des Loisirs, Paris, 1975
- Dan, Călin, *Misterele cărții*, în revista *Arta*, nr 4/1989
- *Silviu Băiaș – Portret*, în revista *Arta*, nr 4/1989
- Eco, Umberto, *O teorie a semioticii*, Meridiane, București, 2002
- Eichenberg, Fritz, *The Picture Book*, în *Illustrators of children's books 1946-1956*, compilație de Marcia Dalphin, Ruth Hill Vigures și Bertha Mahony Miller, The Horn Book INC, Boston, 1958
- Enache, Mariana, *Ilustrații și povestiri*, în revista *Arta*, nr 12, 1989, pag.12
- Feaver, William, *Les images de notre enfance. Deux siècles d'illustration de livres d'enfants*, Edition Chêne, Paris, 1976
- Fouché, Pascal, *Dictionnaire encyclopédique du livre*, vol. I, II, Édition du Cercle de la Librairie, Paris, 2002
- Golznetc, Sergei, *Ivan Bilibin*, Aurora Art Publishers, Leningrad, 1981
- Geck, Elisabeth, *Gutenberg și arta tiparului*, Editura Meridiane, București, 1973.
- Grigorescu, Dan, *Ilustrații și ilustratori ai operi lui Ion Creangă*, în *Tribuna României*, nr. 342, 15 iunie 1987
- *Vasile Kazar*, Editura Meridiane, București, 1988
- Hofer, Philip, *Illustrators of Children's Classics – în Illustrators of children's books 1967-1976*, compilație de Lee Kingman, Grace Allen Hogarth și Harriet Quimby, The Horn Book, INC Boston, 1978
- Katz, Bill (editor), *A history of book illustration. 29 points of view*, The Scarecrow Press, Inc. Metuchen, N.J.&London, 1994

- Krejča, Aleš, *Las técnicas del grabado. Guía de la técnicas y de la istoria del grabado de arte original*, Collection „Técnicas del Arte”, Editorial Libsa, Madrid, 1990.
- Labarre, Albert, *Istoria Cărții*, Institutul European, Iași, 2001
- Lapșina, Natalia, *Mir Iskusstva*, Editura Meridiane, București, 1980
- Lavender Nicholas, Judy, *Educational Impact of Picture Book Illustration*, VDM Verlag Dr. Muller, 2008.
- Lebmann-Haupt, Hellmuth, *Animated drawing*, în *Book Illustration. The State of Art*, în *Illustrators of children's books 1967-1976*, compilație de Lee Kingman, Grace Allen Hogarth și Harriet Quimby, The Horn Book, INC Boston, 1978
- Lorraine, Walter, *Book Illustration. The State of Art*, în în *Illustrators of children's books 1967-1976*, compilație de Lee Kingman, Grace Allen Hogarth și Harriet Quimby, The Horn Book, INC Boston, 1978
- MacIntosh Schwandt, Frances, *The German Group*, în *Contemporary Illustrators of Children's Books*, compilație de Bertha E. Mahony și Elinor Whitney, republicată de Gale Research Company, Book Tower, Detroit, 1987
- Marcey Stone, Wilbur, *The Bewicks: Thomas and John*, în *Contemporary Illustrators of Children's Books*, compilație de Bertha E. Mahony și Elinor Whitney, republicată de Gale Research Company, Book Tower, Detroit, 1987
- Mănescu, Mihai, *Tehnici de figurare în gravură*, Editura Tehnică, București, 2005
- Olteanu, Virgil, *Ilustratori români. Repere bibliofile*, Editura Retromond, București, 2001
- Overton, Jacqueline, *Illustrators of the Nineteenth Century in England*, în *Illustrators of children's books 1967-1976*, compilație de Lee Kingman, Grace Allen Hogarth și Harriet Quimby, The Horn Book, INC Boston, 1978
- *The Fairies come into their own. George Cruickshank, Richard Doyle, John Tenniel and Arthur Hughes*, în *Contemporary Illustrators of Children's Books*, compilație de Bertha E. Mahony și Elinor Whitney, republicată de Gale Research Company, Book Tower, Detroit, 1987
- Popecu Vîlcea, Gheorghe, *Miniaturi românești. Miniatura și ornamentul manuscriselor Românești*, Editura Meridiane, București, 1998
- Redlow, Theodor, *Silviu Băiaș*, în revista *Arta*, nr 9, 1984
- Sebeok, Thomas, *Semnele: o introducere în semiotică*, Editura Humanitas, București, 2002

- Simionescu, Dan, Buluță, Gheorghe, *Pagini din istoria cărții românești*, Editura Ion Creangă, București, 1981
- Slessor, Catherine, *The Art of Aubrey Beardsley*, Silverdale Books, 2004
- Spielman, M.H., *History of Punch*, în *Contemporary Illustrators of Children's Books*, compilație de Bertha E. Mahony și Elinor Whitney, republicată de Gale Research Company, Book Tower, Detroit, 1987
- Steinberg, S.H., *Five hundred years of printing*, a treia ediție, Penguin Books, 1974
- Tîrnăuceanu, Mariana, *Lumea cărții ilustrate ilustrate. O perspectivă semiotică*, Editura Pim, Iași, 2008
- Thaxter Eaton, Anne, *Illustrators Books for Children Before 1800*, în *Illustrators of children's books 1967-1976*, compilație de Lee Kingman, Grace Allen Hogarth și Harriet Quimby, The Horn Book, INC Boston, 1978
- Vida, Gheorghe, *Alfabetul lui Silviu Băiaș – un „theatrum mundi” pentru copii*, în revista *Arta*, nr 4/1989
- Walter, Ingo F., Wolf, Norbert, *Masterpieces of Illumination. The world's most beautiful illuminated manuscripts from 400 to 1600*, Taschen, Köln, 2005
- Ward, Lynd, *The Book Artist: Ideas and techniques*, în *Illustrators of children's books 1946-1956*, compilație de Marcia Dalphin, Ruth Hill Viguers și Bertha Mahony Miller, The Horn Book INC, Boston, 1958
- Zeegan, Lawrence, *The Fundamentals of Illustration*, AVA Publishing SA, Lausanne, 2005.
- *** *Contemporary Illustrators of Children's Books*, compilație de Bertha E. Mahony și Elinor Whitney, republicată de Gale Research Company, Book Tower, Detroit, 1987
- *** *Guya Completa de illustration y deseno. Tecnicas y materias*. Coordonado por Terence Dally. Tucen Hermann Blume Editiones, 1992
- *** *Illustrators of Children's Books 1744 - 1945*, compilație de Bertha E. Mahony, Beulah Folmsbee și Loiose Payson Latimer, The Horn Book, INC Boston, 1962
- *** *Illustrators of children's books 1946-1956*, compilație de Marcia Dalphin, Ruth Hill Viguers și Bertha Mahony Miller, The Horn Book INC, Boston, 1958
- *** *Illustration Now!*, Tachen, Berlin, 2005
- *** *Illustrators - Sourcebook. 1850 – to Present Day*, foreword by Paul Hogarth, Nick &

Tessa Souter, London, 1990

*** *Illusive: Contemporary Illustration and Its context*, editori Robert Klaten si Hendrik Hellige, 2005

*** *L'enfant, l'image et le récit*, Monton Editeur Paris/ La Haye New York, coordonator Denise Escarpit

*** *The Complete – Illustrated Lewis Carrol*, with an introduction by Alexander Wollcott, Wordsworth Edition, a III-a publicare, 1998

*** *The Dictionary of Art*, 40 volume, editor Jane Turner, Grove's Dictionary Inc., New York, 1996.

ANEXA I : Lucrări personale realizate între 2004-2009.

ANEXA II: Lista reproducerilor

Lista ilustrațiilor